

บทสำรวจพื้นที่สาธารณะของ “อะกอร่า” แห่งเอเธนส์: ตลาดทางเศรษฐกิจ ชุมชนทางการเมือง และสนามรบทางปรัชญา*

Rediscovering of the Public Space of Athenian “Agora”: Economical Marketplace, Political Community, and the Battle Field of Philosophy

จิตติกร สังข์แก้ว**

บดีนทร์ สายแสง***

บทคัดย่อ

ในสังคมสมัยใหม่เมื่อกล่าวถึง “ตลาด” ย่อมปฏิเสธไม่ได้ที่จะต้องกล่าวถึงการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แต่ตลาดหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “อะกอร่า” ในสังคมกรีกโบราณ (โดยเฉพาะนครรัฐเอเธนส์) ถือเป็นศูนย์รวมของกิจกรรมต่างๆ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นต้น การเป็นศูนย์กลางของเมืองจึงนำไปสู่การรวมตัวของผู้คน ซึ่งถือเป็นกลไกขับเคลื่อนนครรัฐกรีกไปในทิศทางที่แตกต่างกัน ในนครรัฐเอเธนส์ซึ่งถือว่ามีลักษณะพิเศษกว่าที่อื่นๆ ทั้งทางการปกครองแบบประชาธิปไตย และเป็นศูนย์กลางแห่งความรู้ซึ่งดึงดูดกวี นักคิด นักเขียน โซฟิสต์ รวมถึงนักปรัชญาเข้ามาอยู่ร่วมกัน บทความขึ้นนี้จึงนำเสนอการเป็นพื้นที่สาธารณะของอะกอร่า ซึ่งทำหน้าที่เป็นเวทีแห่งการแข่งขันทางปัญญาความรู้ และยังชี้ให้เห็นว่าการแข่งขันทางปัญญาของนักปรัชญาในอะกอร่ากลับกลายเป็นการกีดกันนักปรัชญาออกไป เช่นเดียวกับความเป็นสมัยใหม่ที่ไม่ต้องการการปลอมปนในมิติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ต่างถูกแบ่งแยกเพื่อคงความจริงสูงสุดเพียงหนึ่งเดียวในพื้นที่ของตน แต่ท้ายที่สุดแล้วในพื้นที่เดียวกันของตัวเราเองนั้นก็ไม่สามารถที่จะปฏิเสธจากการผสมผสานของคุณค่าของต่างๆ ในสังคมไปได้

คำสำคัญ : อะกอร่า, ตลาด, พื้นที่สาธารณะ, ปรัชญาการเมือง

* บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะชี้ให้เห็นถึงพื้นฐานการก่อตัวของสังคมการเมืองภายในอาณาบริเวณที่เรียกว่าอะกอร่า (agora) หรือ อาจารย์รับรู้ในปัจจุบันว่าเป็นตลาดของชุมชนทางการเมืองแบบกรีกโบราณ กระนั้นก็ตามความหมายของการเป็นตลาดของอะกอร่ายังเป็นเพียงความเข้าใจบางส่วนเท่านั้น ดังนั้นผู้เขียนจึงมุ่งหมายที่จะเปิดเผย/สืบค้นบทบาทของอะกอร่าในฐานะตัวแสดงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งถือเป็นวิถีชีวิตของโลกโบราณที่สำคัญ

** นักศึกษาปริญญาโท สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ศศ.บ. เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ Email: kane2529@hotmail.com

*** นักศึกษาปริญญาโท สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ศศ.บ.รัฐศาสตร์ (เกียรตินิยมอันดับ 2) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ Email: bordin_bain@hotmail.com

Abstract

In the modern society, "Marketplace" has been always related to economic activities. Nonetheless, the marketplace or another word "Agora" in ancient Greek society, especially Athens, was hub of various activities in the *polis*---political, economic, religious, and cultural aspect. The center of city, thus leading to the gathering of people which made "Agora" became a mechanisms the Greek city-states, had moved to different direction. In Athens, a unique city-state in which held both on democratic government and a center of wisdom (from 500 B.C. onwards), where attracted poets, playwrights, sophists, and philosopher came together. Hence, this article presents as a public sphere of the agora, which served as a space of the intellectual competition in philosophical and political realms. To point out that the competition turned into deprivation for the philosopher. Similarly to the modern society that attempt to separate an influence of various dimension. The social, economic, and political dimensions are distinguished in order to maintain the Truth in its own space. But in the end, in the same space cannot be denied the conflictual relation that still remaining.

Keyword: Agora, marketplace, public space, political philosophy

บทนำ

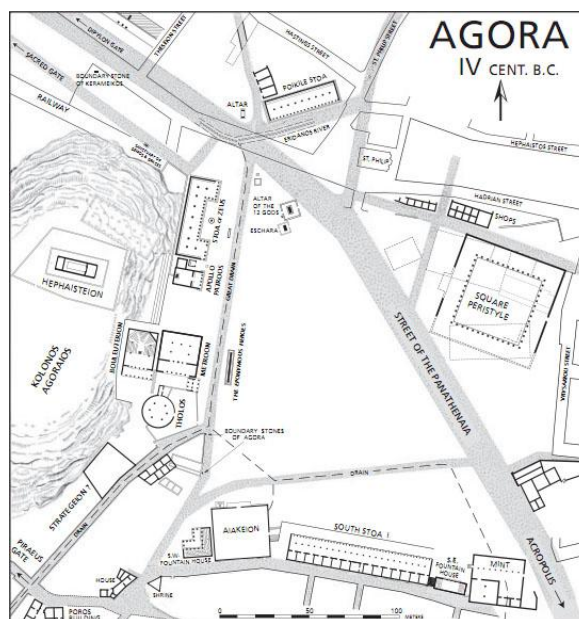
ในสังคมสมัยใหม่ “ตลาด” (marketplace) เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ หรือหมายถึง สถานที่ซึ่งผู้คนซื้อและขายสินค้าในที่กลางแจ้ง (Rundell, 2003: 443) ดังนั้นการไปตลาดย่อมหมายถึง การไปทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจไม่ว่า “ซื้อ” หรือ “ขาย” สินค้า ด้วยความหมายนี้ตลาดในสังคมสมัยใหม่ จึงเป็นสถานที่แลกเปลี่ยนสินค้าของคนในเมืองหรือคนในหมู่บ้าน กระนั้นก็ตามคำว่า “ตลาด” ในภาษา กรีกที่ว่า “Agora” นั้นยังได้ทำให้เกิดความคลุมเครือของความหมายดั้งเดิม เพราะในด้านหนึ่ง “Agora” มาจากคำว่า “ageiro” ซึ่งหมายถึงการรวมกลุ่มหรือรวมตัวกัน แต่ในภายหลังกลายเป็นรากศัพท์ของ คำว่า “agorazein” อันหมายถึง “การซื้อและการขาย” รวมทั้ง “agoreuein ” ซึ่งหมายถึง “การพูด” (ดูรายละเอียดใน Lang, 1978) ดังนั้น “แม่ค้าปากตลาด” จึงไม่ใช่สิ่งแปลกประหลาดในสังคมเอเธนส์ โบราณ เพราะการพูดในตลาดเป็นสิ่งจำเป็นไม่น้อยไปกว่าการซื้อขายสินค้า เนื่องจากอารยธรรมกรีกก่อน ศตวรรษที่ 12-9 ก่อนคริสตกาลนั้น “การพูด” ย่อมสำคัญกว่าการเขียน (และความทรงจำจึงเป็นที่มาของ การพูด) (Detienne, 1999: 41-42) ดังนั้นในสังคมที่นิยมการพูดหรือสังคมมุขปาฐะ (oral society) การ ไม่พูดย่อมนำไปสู่การไม่ซื้อและขาย การพูดในสังคมกรีกโบราณจึงสะท้อนออกมาสู่สังคมสมัยใหม่ใน รูปแบบของนักปรัชญาและไซฟิสต์ทั้งหลาย ซึ่งอาศัยตลาดทางความรู้เพื่อแสวงหาความจริงผ่านการ

สนทนาถกเถียง และขบคิดถึงปัญหาที่ดำรงอยู่ในสังคมขณะนั้น ด้วยเหตุนี้ “Agora” ในความหมายของนักปรัชญาจึงหมายถึงสถานที่สำหรับแลกเปลี่ยนความคิดมากกว่าเงินทองและสินค้าอื่นๆ

บทบาทของอะกอร่าในฐานะที่เป็นพื้นที่สาธารณะของชาวเอเธนส์ หรือกล่าวให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยการจำกัดเฉพาะสำหรับพลเมืองเอเธนส์มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในยุคซึ่งปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากประชาธิปไตย (democracy) หรือการปกครองโดยคนจำนวนมากที่เป็นพลเมือง จำเป็นต้องอาศัยสถานที่ซึ่งสามารถรองรับการรวมตัวกันทางการเมือง หากกล่าวตามการจำแนกองค์ประกอบที่จำเป็นของประชาธิปไตยตามคำอธิบายของนักปรัชญาการเมืองแห่งยุคภูมิธรรมอย่างฌอง-ฌาคส์ รูสโซ (Jean-Jacques Rousseau) แล้ว ถือว่าการมีพื้นที่รองรับกิจกรรมทางการเมืองเป็นหนึ่งในองค์ประกอบที่จำเป็นของประชาธิปไตย กระทั่งอาจกล่าวได้ว่าการไม่มีพื้นที่สาธารณะที่กว้างขวางพอจะรองรับความจำเป็นทางการเมืองดังกล่าว ย่อมถือว่ามีได้เป็นประชาธิปไตยตามความหมายของคำดั้งเดิม (Rousseau, 1968: Book III, Chapter 4, 113) แต่กระนั้นก็ตามการทำหน้าที่เป็นเพียง “ตลาด” ในมิติทางเศรษฐกิจ และ “จัตุรัสกลางเมือง” ในมิติทางการเมืองก็ยังไม่ครอบคลุมหน้าที่ทั้งหมดของอะกอร่าเช่นเคย เพราะนอกจากอะกอร่าจะเป็นจักรกลในการขับเคลื่อนสังคมเอเธนส์โบราณในสองมิติดังกล่าวแล้ว ยังต้องรวมไปถึงความสัมพันธ์ของอะกอร่ากับผู้คนเอเธนส์ในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตอีกด้วย ดังนั้น “Agora” จึงเป็นมากกว่า “ตลาด” และยังเป็นมากกว่าจัตุรัสประจำเมืองใหญ่ๆ (civic centre) ของสังคมปัจจุบัน เพราะ “Agora” ทำหน้าที่หลากหลายตั้งแต่เป็นตลาด ดำเนินการทางการเมือง ดำเนินพิธีกรรมทางศาสนา แข่งขันกีฬา ฝึกทหาร และแสดงการละเล่น (Lang and Camp II, 2004: 6)

“Agora” และหน้าที่พื้นฐานในสังคมกรีกโบราณ

หากย้อนกลับไปในงานของกรีกผู้ยิ่งใหญ่อย่างโฮเมอร์ (Homer) ผู้เขียนมหากาพย์อีเลียด (Iliad) และโอดิสซีย์ (Odyssey) แล้วนั้น คำว่า Agora ของรัฐในแบบโฮเมอร์ (Homeric state) อาจหมายถึง “assembly” หรือ “สถานที่ชุมนุม” หรือ “สภา” ของประชาชนที่เป็นผู้ใหญ่เพศชาย แต่โดยส่วนใหญ่แล้ว อะกอร่ามักหมายถึงจัตุรัสหลักของเมือง (main square of the city) อันเป็นทั้งจุดศูนย์กลางทางการเมืองและจุดศูนย์กลางทางการค้าเอาไว้ในทีเดียวกัน (Rhodes, 2007: 11) เช่นเดียวกันกับนครรัฐอื่นๆ อะกอร่าแห่งเอเธนส์คือบริเวณที่มีความวุ่นวายที่สุด เป็นพื้นที่แห่งการรวมตัวกัน (gathering place) ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอะโครโพลิส (Acropolis) อะกอร่าซึ่งเปรียบเสมือนย่านธุรกิจหลักของเมือง (downtown) อันรายล้อมไปด้วย วิหาร สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และอาคารของรัฐบาล ไปจนถึงร้านตัดผม ร้านขายไวน์ เป็นต้น และด้วยลักษณะสภาพอากาศที่ดีเช่นเดียวกันกับประเทศแถบเมดิเตอร์เรเนียนในปัจจุบัน จึงส่งเสริมให้เกิดตลาดแผงลอยแบบเปิดโล่ง (open-air market stalls) ซึ่งในเอเธนส์ได้ถูกจัดไว้เป็นแนวยาวทางด้านตะวันออกของอะกอร่า จนกระทั่งมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าหากชาวเอเธนส์ไม่มีวิถีชีวิตกลางแจ้งในพื้นที่เปิดโล่ง และสภาพอากาศที่เอื้ออำนวยให้ผู้คนมารวมตัวกันได้โดยสะดวกแล้ว ประชาธิปไตยแบบเอเธนส์ซึ่งมีลักษณะเฉพาะพิเศษก็อาจเป็นสิ่งที่ไม่ได้พิเศษอย่างที่เป็นอย่างอยู่ในสังคมโบราณ (Kitto, 1991: 37; Willis, 1973: 3)

ภาพที่ 1: แผนที่อะกอร่าในช่วงศตวรรษที่ 4 ก่อนคริสตกาล

ที่มา: Camp II, 1986: 5

นอกจากนี้บรรดาพ่อค้าหัวใสในพื้นที่เหล่านี้มักคาดหว้งกับการต่อรองราคาที่สูงขึ้น พ่อค้าปลีก (*kapeloi*, retailers) จะนำเข้าเครื่องประดับและสิ่งทอหรือผ้าจากท่าเรือตะวันออก สินค้าเหล่านี้ได้มาจากนักเดินทาง (*emporoi*, travelers) ซึ่งเข้าพื้นที่บนเรือและนำเอาสินค้าจากที่หนึ่งไปขายยังอีกที่หนึ่ง (Hooper, 1967: 246) สำหรับนายธนาคารมักจะเข้าไปทำธุรกิจด้วยการตั้งโต๊ะ (bank) และรับเงินฝากซึ่งประกันด้วยชีวิตของเขามากกว่าการประกันจากรัฐบาล รวมถึงยังให้การกู้ยืมและให้คำแนะนำเกี่ยวกับเรื่องผลกำไรหรือขาดทุน นายธนาคารโดยปกติจะพบได้ที่ “*stoas*” หรือบริเวณหลังคาคลุมทางเดินในเอเธนส์ ทั้งนี้ “*stoa*” ที่มีชื่อเสียงคือ “*Stoa Poikile*” หรือระเบียงเดินทาสี (painted porch) อันตั้งอยู่ตลอดแนวทางเหนือของอะกอร่า ซึ่งสร้างในปี 460 ก่อนคริสตกาล (Hooper, 1967: 247) ที่สุดแล้ว ความสำคัญทางการค้าในอะกอร่า ได้ถูกบันทึกไว้ในหนังสือรัฐธรรมนูญแห่งเอเธนส์ของอริสโตเติล (Aristotle) ที่ได้บันทึกถึงการจำแนกตำแหน่งผู้ควบคุมการค้าในอะกอร่าออกเป็น 4 ตำแหน่ง ซึ่งแต่ละตำแหน่งจะมีสมาชิก 10 คน โดยแบ่งรับผิดชอบสำหรับเมืองท่า (*Piraeus*, the harbour town) จำนวน 5 คน และสำหรับในเมือง (city) จำนวน 5 คน ตามลำดับดังนี้

...(หนึ่ง) “ผู้ควบคุมดูแลตลาด” (*agoranomoi*, market magistrates)...
ทำหน้าที่รับผิดชอบต่อสินค้าที่มีการขายทั้งหมด เพื่อให้แน่ใจว่าสินค้า
เหล่านั้นอยู่ในสภาพดีและเป็นของแท้... (สอง) “ผู้ควบคุมระบบตวงวัด”
(*metronomoi*, measures magistrates) ...มีหน้าที่รับผิดชอบในการวัด
และชั่งน้ำหนัก เพื่อให้แน่ใจว่าผู้ขาย (salesmen) ใช้มาตรฐานที่มีความ

ซื่อสัตย์...(สาม) “ผู้พิทักษ์ธัญพืช” (*sitophylakes*, corn guardians) ...มีหน้าที่รับผิดชอบในการตรวจตราให้มีการขายธัญพืชในตลาดเป็นไปด้วยความซื่อสัตย์ ผู้ขายแบ่งธัญพืชได้ขายแบ่งธัญพืชไปในราคาที่สอดคล้องกับราคาที่ผู้ขายจ่ายไปในการซื้อข้าวบาร์เลย์ และผู้ขายขนมปังได้ขายขนมปังแถวไปในราคาที่สอดคล้องกับราคาที่ผู้ขายจ่ายไปในการซื้อข้าวสาลี นอกจากนี้ขนมปังแถวยังต้องมีน้ำหนักตามที่กฎหมายกำหนดอีกด้วย สุดท้าย “ผู้ดูแลศูนย์การค้า” (*emporion epimeletai*, careers for the trading centre) ...พวกเขาจะทำการประมูลเพื่อรับผิดชอบในการแลกเปลี่ยน ไปจนถึงการผลักดันให้ผู้จัดจำหน่ายติดต่อหรือนำพาไปยังเมืองธัญพืชที่สองหรือที่สาม เพื่อนำธัญพืชเข้ามาในตลาดธัญพืช...” (Aristotle, 1935: 139-141)

กระนั้นก็ตามแม้ว่าอะกอราจะเป็นพื้นที่สาธารณะของนครรัฐเอเธนส์ (หากมองจากมุมมองแบบสมัยใหม่ความเป็นสาธารณะย่อมหมายถึงทรัพย์สิน หรือสิ่งที่เป็นสมบัติร่วมกันของคนในสังคมที่ทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ได้) แต่กลับสร้างขอบเขตของการแบ่งแยกซึ่งไม่ได้หมายความว่าทุกคนจะสามารถเข้าไปใช้พื้นที่นั้นได้ เนื่องจากเสาหิน (*stele*) ซึ่งถูกทำขึ้นในช่วง 500 ปีก่อนคริสตกาลนั้นทำหน้าที่ “*horos*” หรือเป็นตัวบอกขอบเขต (boundary-marker) ของอะกอรา ซึ่งมีรูปทรงยาวสองเสาถูกค้นพบอยู่บริเวณแหล่งกำเนิดระหว่างทางขุดค้นทางโบราณคดีทางฝั่งตะวันตกของอะกอราแห่งเอเธนส์ เสาหินแต่ละก้อนสลักด้วยอักษรแบบโบราณ (*archaic*) ด้วยข้อความที่ว่า “I am the *horos* of the Agora” (ดูรายละเอียดใน Camp II, 1986; Thompson and Wycherley, 1972) ดังนั้นตามความหมายที่เคร่งครัดแล้ว “*horos*” จึงสัมพันธ์โดยตรงกับทั้งสถานการณ์ทางกายภาพของมันและการอ้างอิงที่สามารถระบุได้ถึงพื้นที่ซึ่งมันอ้างสิทธิในการกำหนดเขต แม้ข้อความบนเสาหิน (I am the *horos* of the Agora) จะพออนุมานได้ในรูปแบบที่ x คือ y แต่เมื่อใช้ในความหมายของบุคคลที่ 1 แบบเอกพจน์เพื่อที่จะป่าวประกาศตัวเองว่าเป็น “the *horos* of the Agora” (Ober, 2007: 185) เสาหินจึงทำมากกว่าแค่ให้ข้อมูลแก่ผู้เดินผ่านไปมาที่อยากรู้อยากเห็นว่า “ตรงจุดนี้เป็นขอบเขตของอะกอรา” (ตรงจุดนี้เป็นสถานที่ซึ่งอะกอราเริ่มต้น) ในการยืนยันการปรากฏตัวของมันในรูปแบบบุคคลที่ 1 จึงทำให้ “*horos*” อยู่ในบทบาทของ “ผู้ดูแลคุ้มกัน” และ “ผู้พิทักษ์” ผืนดินที่มันทำเครื่องหมายไว้ เป็นผู้ดูแลและผู้พิทักษ์ที่มันคงและถาวร ยิ่งไปกว่านั้น “*horos*” ยังได้ออกคำสั่งต่อผู้อ่านว่า “ข้าส่งเจ้าไม่ให้ข้ามมาในดินแดนนี้ ถ้าเจ้าไม่ได้เป็นผู้ได้รับสิทธิให้ทำอย่างนั้น” ดังนั้นในกระบวนการให้ข้อมูลที่เป็นอยู่ของอะกอราจึงเริ่มพูดถึงเรื่อง “สิทธิ” สำหรับผู้อ่านชาวกรีกโบราณ “*horos*” ของอะกอราจึงเป็นทั้งการกำหนดให้กระทำการหรือละเว้นการกระทำการในบางสิ่งบางอย่าง ตัวอย่างเช่น ตามกฎหมายเอเธนส์แล้ว ฆาตกร (และผู้กระทำความผิดอื่นๆ) ซึ่งฆ่าคนตายโดยไตร่ตรองไว้ก่อน จะถูกดำเนินการเพื่อไม่ให้กระทำความผิดอีก โดยถือเป็นบุคคลต้องห้ามไม่ให้เข้าไปในอะกอรา (Ober, 2007: 186) แต่อย่างไรก็ตามยังมีสิ่งซึ่งทรงพลานุภาพที่จะปลดแอกสิทธิในการ

กำหนดเขตนี้ นั่นคือ “แหวนของไกจิส” (Ring of Gyges) ตำนานไกจิสคนเลี้ยงแกะแห่งลิเดีย (Gyges of Lydia) กับแหวนที่เขาพบ ซึ่งสามารถที่จะทำให้ผู้อื่นมองไม่เห็นตัวเขาและทำให้เขาสามารถข้ามผ่านไปยังพื้นที่ต่างๆ ได้ โดยมี 3 พื้นที่ทั้งที่เป็นที่แจ้งและที่ลับอันเป็นพื้นที่เปิดให้สำหรับผู้ที่ครอบครองแหวน คือ พื้นที่ทางเศรษฐกิจและพื้นที่สาธารณะที่ถูกกำหนดเขตโดยอะกอร่า พื้นที่ครอบครัวที่ถูกกำหนดเขตโดยบ้าน และพื้นที่ของอำนาจทางการเมืองที่มีสัญลักษณ์คือเรือ่นจำ (Ophir, 1991: 18) โดยในหนังสืออูตมรัฐ (The Republic) ของเพลโตได้บันทึกถึงผู้ที่สวมแหวนไว้ว่า “(เขาจะได้รับ) ...การอนุญาตที่จะหยิบสิ่งที่เขาต้องการจากตลาดโดยไม่ต้องเกรงกลัว ให้เข้าไปในบ้านเพื่อที่จะมีเพศสัมพันธ์กับคนที่เขาต้องการ และจะทำการฆ่าหรือปลดปล่อยคนใดคนหนึ่งจากพันธนาการก็ได้ตามที่เขาต้องการ” (Plato, 1991, Book II; 360bc: 38) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการถือครองแหวนแห่งไกจิส อันหมายถึงสิทธิพิเศษที่จะเข้าไปยังสถานที่ซึ่งกำหนดให้สำหรับผู้ที่มีสิทธิเท่านั้น แต่การเข้าไปพร้อมกับแหวนแห่งไกจิสนี้มิได้เป็นการเข้าไปด้วยถูกต้อง เพราะเป็นการเข้าไปโดยไม่ได้รับการยกเว้นนั้น ก็เพื่อเข้าไปทำผิดกฎหมาย หรือละเมิดของห้าม ไม่ว่าจะเป็นในอะกอร่า ในครอบครัว หรือ ในคุกก็ตาม เพราะฉะนั้นอะกอร่าก็ยังคงสงวนไว้สำหรับผู้ที่ได้รับสิทธิให้เข้าไปได้อย่างถูกต้องเท่านั้น และสิทธิดังกล่าวก็เป็นอย่างอื่นไปเสียมิได้นอกจาก “ความเป็นพลเมือง” (citizenship) ของนครรัฐเอเธนส์

“Agora” แห่งการ “รวมตัว” เพื่อ...(อะไรบางอย่าง)

ในคณาธิปไตยมันเป็นไปไม่ได้เลยที่ผู้ใช้แรงงานจะมาเป็นพลเมือง เนื่องจากการครองตำแหน่งขึ้นอยู่กับการประเมิน (ทรัพย์สิน) สูง แต่มันก็เป็นไปได้สำหรับช่างฝีมือ เนื่องจากช่างฝีมือส่วนใหญ่ร่ำรวย ในธิปไตยมีกฎหมายที่ว่า บุคคลจะไม่สามารถครองตำแหน่งได้ จนกว่าบุคคลนั้นจะอยู่ห่างจากอะกอร่าเป็นเวลา 10 ปี (Aristotle, 1916, Book III, 1278 a5-7: 111)

คำกล่าวข้างต้นมาจากการเขียนรัฐธรรมนูญในโรงเรียนของอริสโตเติล เกี่ยวกับการทำงานของนครรัฐต่างๆ ของกรีก ซึ่งเห็นว่าในการปกครองแบบคณาธิปไตย ผู้ใช้แรงงาน (ชนชั้นที่ต่ำที่สุดในการแบ่งชนชั้นสมัยโซลอน) ไม่สามารถที่จะเป็นพลเมืองได้ การครองตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของนครรัฐก็อยู่ที่การพิจารณาจากฐานของทรัพย์สิน แต่มันก็มีความเป็นไปได้ที่ช่างฝีมือจะได้รับการคัดเลือกเพราะช่างฝีมือส่วนใหญ่มีฐานะร่ำรวย แต่สำหรับในธิบีส (Thebes) มีกฎหมายในเรื่อง “การทำงานที่ต่ำต้อยทำให้ขาดคุณสมบัติในการครองตำแหน่ง (office-holding)” ที่ว่า บุคคลจะไม่สามารถครองตำแหน่งได้ จนกว่าบุคคลนั้นจะอยู่ห่างจากอะกอร่าเป็นเวลา 10 ปี อันเนื่องมาจากการทำการค้าหรืองานฝีมือที่ต่ำต้อย (lowgrade) (Rhodes, 2007 : 218)

ด้วยเหตุนี้ อะกอร่าจึงไม่สามารถแยกขาดออกจากการเมืองและการปกครองได้ เพราะอย่างน้อยที่สุดในนครรัฐธีบส์การเกี่ยวข้องหรือไม่เกี่ยวข้องกับอะกอร่าก็เป็นหนึ่งในเงื่อนไขของการดำรงตำแหน่งทางการเมืองของนครรัฐ ทั้งนี้ในกรณีของนครรัฐเอเธนส์ อะกอร่ายังเป็นจุดเชื่อมต่อทางการเมือง (hub of politics) ที่สำคัญซึ่งชายชาวเอเธนส์จะมายังสถานที่นี้ตลอดเวลา โดยคาดหมายว่าจะเจอทุกคนที่นี่ซึ่งมีความคุ้นเคยสนิทสนมกัน ข้อมูลข่าวสารและเรื่องซุบซิบนินทาจะถูกแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันพอๆ กับสินค้าและเงินตรา อะกอร่าจึงถือเป็นเวทีสาธารณะสำหรับสังคมที่มีความเสรี (free society) ที่ซึ่งผู้ชายสามารถที่จะรวมตัวกันเพื่อหารือเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ในแต่ละวัน ฟินเลย์ ฮูเปอร์ (Finley A. Hooper) ชี้ให้เห็นว่าชาวเอเธนส์มีภาคปฏิบัติในประชาธิปไตยของพวกเขาออกบ้าน (out-of-doors) โดยมีที่ประชุมที่เรียกว่า “Pnyx” ซึ่งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของอะกอร่า ซึ่งได้จัดให้มีเวทีสำหรับพูดปราศรัย (rostrum) โดยมีการจัดที่นั่งคล้ายกับโรงละคร (theater) สำหรับเอเธนส์แล้วปกติจะเป็นสถานที่สำหรับทำข้อตกลงต่างๆ และบางครั้งก็ใช้เป็นที่พักของพลเมืองเพื่อลงมติเนรเทศ (ostracism) อะกอร่าแห่งเอเธนส์จึงเป็นศูนย์รวมทางการเมือง ศาสนา สังคม และกิจกรรมทางการค้า ซึ่งถูกผสมผสานรวมเข้าด้วยกันจนสามารถเรียกได้ว่า “หัวใจของโพลิส” (heart of polis) (Hooper, 1967: 246) การประชุมที่มักจะพบอยู่เสมอที่ลานตลาดค้าของเนินเขาเล็กๆ อันเป็นที่รู้จักกันในชื่อ “Pnyx” ซึ่งอยู่ใกล้กับอะกอร่าและอะโครโพลิสนั้น ในการขุดค้นบริเวณนี้รวมกับการประมาณการของพื้นที่ที่จำเป็นในการนั่งของแต่ละคน ก็ได้มีข้อเสนอว่าในศตวรรษที่ 5 ก่อนคริสตกาลน่าจะมีที่นั่งสูงสุดราว 6,000 ที่นั่ง ขณะที่ในช่วงต้นศตวรรษที่ 4 ก่อนคริสตกาล พื้นที่นี้อาจจะขยายเป็นราว 6,500 หรืออาจจะถึง 8,000 ที่นั่ง ขึ้นอยู่กับที่ตั้งเวทีของผู้พูด (bema or speakers' platform) (Powell, 2001: 291)

ในมุมมองทางความรู้และการบันเทิง ฮูเปอร์เห็นว่า การผสมผสานของชาวเอเธนส์ในอะกอร่าคือความมั่งคั่งอันรื่นรมย์ของชีวิต สิ่งซึ่งน่าดึงดูดใจอีกอย่างของอะกอร่าคือการศึกษา (education) และการบันเทิง (amusement) อะกอร่าของกรีกโดยทั่วไปจะจัดให้มีการเข้ามาฟังนักพูดหรือมาดูโชว์ต่างๆ ทางด้านตะวันตกของอะกอร่าแห่งเอเธนส์ ในที่ซึ่งนักการเมืองท้องถิ่นหรือครูบาอาจารย์ที่มีชื่อเสียงจากต่างเมืองสามารถที่จะดึงดูดความสนใจจากผู้คนได้โดยไม่ยากนัก ที่นี่ยังเป็นโอกาสแก่นักเขียนทั้งพื้นเมืองและต่างชาติได้อ่านงานของพวกเขา อะกอร่าได้เสนอสิ่งเหล่านี้ให้แก่สาธารณะ “ฟรี” (chautauqua, free) ตลอดทั้งปี ตามที่คำร่ำรือของ เฮโรโดตัส (Herodotus) ผู้ลี้ภัยจากฮาลิคาร์นัสซัส (Halicarnassus) อ้างว่าตนเองได้รับหัวใจจากชาวเอเธนส์ในแนวทางแบบอะกอร่า (agora platform) สำหรับตัวเขาแล้วชอบผู้คนที่นั่นและผู้คนที่นั่นก็ชอบเขา (Hooper, 1967: 256) โดยอาจกล่าวต่อไปได้ว่า ไม่มีผู้ใดที่ไม่เคยฟังหรือไม่เคยอ่านหนังสือของเฮโรโดตัส บันทึกของเฮโรโดตัสทำให้เกิดการครุ่นคิดพิจารณาเกี่ยวกับข้อมูลใหม่ต่างๆ ซึ่งจุดประกายความรู้เกี่ยวกับการมองโลกที่ต่างไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิงนั้น เป็นสิ่งซึ่งเฮโรโดตัสได้นำเข้ามาสู่มุมหลักของเอเธนส์ และทำให้ผู้คนซึ่งมีความเข้าใจแจ่มแจ้งอยู่แล้วมีความเข้าใจแจ่มแจ้งมากยิ่งขึ้นไปอีก การที่เฮโรโดตัสเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางก็เพราะอะกอร่าคือสถานที่ซึ่งทุกคนจะต้องมาพบปะกัน พื้นที่นี้อาจจะมีเสียงดังและแออัดเต็มไปด้วยผู้คน โดยทั่วไปเจ้าหน้าที่มักได้รับมอบหมายให้มาทำความสะอาดและบูรณะปรับปรุงบริเวณนี้อยู่เสมอ แต่สำหรับชาวเอเธนส์พวกเขาารู้สึกภูมิใจอย่างมากต่อ

เสรีภาพในการพูดและการกระทำ ก่อให้เกิดแนวทางการถกเถียงปรัชญาเกี่ยวกับสิ่งสูงสุด (sublime philosophy) กับคนอื่นๆ หรือกับคนที่ชอบคุยโวโอ้อวด จะเห็นได้ว่าอะกอร่าเป็นตัวแทนในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันของพลเมือง ซึ่งสื่อนัยสำคัญของการเป็น “polis” ในความหมายพิเศษ (Hooper, 1967: 262) แม้เฮโรโดตัสจะได้ชื่อว่าเป็นบิดาแห่งประวัติศาสตร์ตามคำกล่าวของซีเซโร (Cicero) แต่กระนั้นก็มีข้อถกเถียงต่างๆ มากมายต่อการบันทึกทางประวัติศาสตร์ของเขา ความคลาดเคลื่อนในสิ่งต่างๆ และการพรรณนาที่บางครั้งดูเกินจริง จนมีการขนานนามแก่เขาใหม่ว่าคือบิดาแห่งการโกหก (The Father of Lies) แต่ก็เป็นที่เข้าใจได้ว่าแม้อะกอร่าจะให้เฮโรโดตัสได้เผยแพร่งานของเขาแก่ผู้คนจนมีชื่อเสียง ขณะเดียวกันนั้นเขาก็อาจได้รับความรู้ข้อมูลต่างๆ เหล่านี้จากคนที่สัจจรไปมาในอะกอร่าด้วยเช่นกัน สำหรับในการเรียนการสอนของโสกราตีส (Socrates) นั้นไม่ได้ทำการสอนภายใต้สภาพการณ์ที่เป็นทางการ แต่ยึดถือการสอนหาโต้ตอบไปตามสถานที่ที่เขาปรากฏอยู่ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นที่อะกอร่า ผู้คนที่ชื่นชอบโสกราตีสก็จะมาชุมนุมรายล้อมเขาและผู้คนที่เหล่านี้นี้ก็กลายเป็นรูปลักษณะของโรงเรียน เพลโตซึ่งอยู่ในการเรียนครั้งสุดท้ายและหลังการประหารโสกราตีส บรรดาศาสนิกษย์ผู้ชื่นชอบในความสามารถก็ได้เขียนงานในทางที่อาจารย์ของเขาได้ประพฤติปฏิบัติเอาไว้ (Hooper, 1967: 344)

การวางรากฐานของประชาธิปไตยในช่วง 508-491 ปีก่อนคริสตกาลนั้น ภายใต้ร่มเงาการปกครองของสปาร์ตัน (Spartan) การเมืองของเอเธนส์เต็มไปด้วยการแก่งแย่งแข่งขันของพวกชนชั้นสูง (aristocrats) ช่วงเวลาไม่ห่างกันนักไคลส์เธเนส (Cleisthenes) ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากชนชั้นล่างแห่งเอเธนส์ก็ได้ขับไล่สปาร์ตันและจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้น รวมถึงวางรากฐานการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอันเป็นสถาบันพื้นฐานของประชาธิปไตย เช่น การขยายรูปแบบพลเมืองให้แก่ผู้ใหญ่เพศชายที่อาศัยอยู่ในเอเธนส์ เป็นต้น สถาบันทางการเมืองที่ถูกก่อตั้งขึ้นใหม่อันโดดเด่นคือ สภาห้าร้อย (council of 500) ซึ่งคัดเลือกมาจากพลเมืองทั้งหมด ยังมีกระบวนการเนเรเทศ (ostracism) ซึ่งคือกระบวนการที่พลเมืองร่วมกันลงคะแนนตัดสินใจเพื่อขับไล่ผู้นำของตน และลงคะแนนเลือกผู้นำใหม่ (Ober, 2008: 59-60) อย่างไรก็ตามการลงมติเนเรเทศ หรือ “ostracism” มีรากศัพท์มาจากคำว่า “ostrakon” ในภาษากรีก ซึ่งหมายถึงเศษหม้อดินเผาที่พลเมืองเอเธนส์ 6,000 คนใช้ในการลงมติโดยการสลักชื่อผู้นำทางการเมืองที่เห็นว่าเป็นอันตรายต่อนครรัฐเอเธนส์ให้ถูกเนเรเทศออกไปนอกนครรัฐเป็นเวลา 10 ปี ทั้งนี้การลงมติเนเรเทศมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การป้องกันทรราช (tyrant) มิให้ครองอำนาจยาวนานเกินไปจนเป็นอันตรายต่อประชาธิปไตยของเอเธนส์ จึงถือเป็นกลไกหนึ่งในทางการเมืองเพื่อพิทักษ์ระบอบการปกครองในนครรัฐ (ดูรายละเอียดใน Lang and Camp II, 2004: 21-22) ยิ่งไปกว่านั้นสำหรับอริสโตเติล (Aristotle) แล้วนครรัฐประชาธิปไตยจะต้องสถาปนาระบบการเนเรเทศ (ostracism) เพราะความเสมอภาคควรอยู่เหนือสิ่งใดๆ ทั้งหมดที่เป็นเป้าหมายของมัน เพราะฉะนั้นผู้มีอันตรายต่อนครรัฐจึงต้องถูกเนเรเทศจากความมั่งคั่ง หรือจากเพื่อนสมาชิก หรือจากอิทธิพลทางการเมืองอื่นๆ (Aristotle, *Aristotle's Politics*, Book III13; 1284a14-18, pp. 129-130.

นอกจากนี้จากการวิเคราะห์ทางโบราณคดีที่น่าเชื่อถือ ในการวางรากฐานประชาธิปไตยในช่วง 508 ปีก่อนคริสตกาลนั้น ซึ่งเอเธนส์ได้เริ่มสร้างสิ่งก่อสร้างสาธารณะหลักๆ ในราว 500 ปีก่อนคริสตกาล ชาวเอเธนส์ได้สร้างอาคารสภา (*Bouleuterion* or Council House) ทางด้านตะวันตกของอะกอร่าสำหรับเป็นที่ประชุมของสภาห้าร้อย ระหว่างนั้นได้มีการสร้างอาคารที่คล้ายกับโรงละคร (*theatral*) มีลักษณะกว้าง จัดเป็นแถวๆ ครึ่งวงกลม และมีที่นั่งเรียงไปเป็นแนวโค้ง พื้นที่นี้เรียกว่า “*Phnyx*” ใช้สำหรับเป็นที่ประชุมพลเมือง ในเวลาเดียวกันอะกอร่าคือรูปแบบที่กำหนดอย่างเป็นทางการของพื้นที่สาธารณะรูปแบบเปิดด้วยการสร้างจุดเส้นแบ่งเขตแดนที่ทางเข้าของมัน ที่นี้ชาวเอเธนส์จะรวบรวมเป้าหมายสาธารณะที่หลากหลายของพวกเขา ซึ่งอาจรวมถึงการเข้าร่วมการแสดงละครแนวโศกนาฏกรรมด้วย (Ober, 2008: 203) อย่างไรก็ตาม มันเป็นการยากที่จะมั่นใจได้ว่าสิ่งที่ปรากฏหรือตำแหน่งของสิ่งก่อสร้างต่างๆ เหล่านี้เป็นอยู่เช่นนี้มาโดยตลอดแต่ต้น พื้นที่นี้ได้ถูกทำลายในระหว่างที่เปอร์เซียเข้ายึดครองในปี 480 ก่อนคริสตกาล และหลังจากที่พวกเขาปลดแอกตนเองจากเปอร์เซียได้ ก็จำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ของการของรัฐและสถานประกอบการธุรกิจการค้า ซึ่งก็คือการฟื้นฟูอะกอร่า (*restoration of agora*) ภายใต้การนำของซิมอน (*Cimon*) สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาที่มีชื่อเสียงคืออะโครโพลิส (*Acropolis*) หนึ่งในสถานที่ที่มีความมั่นคง แต่ซูเปอร์เน้นย้ำว่า ในความต้องการของการเปลี่ยนแปลงทางการปกครองและเป้าหมายประสงค์ทางการค้า “อะกอร่า” จะมีส่วนร่วมในหลายแง่มุมของ “การฟื้นฟู” (*renewals*) ระหว่างหลังยุคเฮเลนีสติก (*Hellenistic*) และยุคโรมัน (*Roman*) มากที่สุด (Hooper, 1967: 247) ดังนั้นอะกอร่าจึงเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง หรือกล่าวได้ว่าความไม่แน่นอน การแปรเปลี่ยน และความขัดแย้ง เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ในอะกอร่าพอๆ กับความสงบเรียบร้อยในทางการเมืองของเอเธนส์

Agora แห่งการแยกตัว: สันติภาพของ “ความขัดแย้ง” และความรุนแรงใน “Agora”

อย่างไรก็ตามการมารวมตัวกันเพื่อประชุม (*assembly*) ในอะกอร่าก็ไม่แตกต่างจากสงคราม ดังเห็นได้จากการพรรณนาของโฮเมอร์ (*Homer*) ในอีเลียด (*Iliad*) เล่มแรก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า คุณลักษณะของการรวมตัวเพื่อชุมนุม (*assembly*) นั้นน่าจะมาจากสงคราม (*the kudos*) ที่ซึ่งวีรชนจะได้รับการเลือก (*sign of election*) ในตอนนั้นและรับเครื่องรางแห่งชัยชนะในการศึกสงคราม จึงทำให้อะกอร่าซึ่งความหมายดั้งเดิมคือการรวมกลุ่ม (*ageiro*) มีธรรมชาติของความขัดแย้งรวมอยู่ด้วย ทั้งนี้ นักนิรุกติศาสตร์ชาวฝรั่งเศสอย่างหลุยส์ เจอเนท์ (*Louis Gernet*) ได้สำรวจประวัติศาสตร์กฎหมายโบราณว่า การตัดสินพิจารณาดีที่เกิดขึ้นในอะกอร่าถือเป็น “*agon*” หรือการประลอง การประชัน หรือเป็นสิ่งที่เจอเนท์เรียกว่า “การต่อสู้ในศาล” (*judicial fight*) ยิ่งไปกว่านั้นโฮเมอร์ก็ยังเริ่มส่วนแรกของอีเลียดด้วย “สงครามน้ำลาย” (*wars of words*) และเมื่อผู้พูดสองคนลุกขึ้นจัดการกันและกันจึงนำไปสู่การต่อสู้ของพลกำลังต่อพลกำลัง จึงทำให้ช่องว่างระหว่างการพูดและการต่อสู้เล็กจนแทบจะเป็นสิ่งเดียวกัน หรืออย่างน้อยที่สุด “สงครามน้ำลาย” ก็นำไปสู่สงครามที่คร่าชีวิตกันและกันอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก

กระนั้นก็ตามการรวมตัวกันเพื่อลงคะแนนไม่ว่าในการบริหารนครรัฐหรือการตัดสินคดีในภาษากรีกนั้นเรียกว่า “*diaphora*” ซึ่งหมายถึง “การเลือกเพื่อแยกออกไป” หรือกล่าวได้ว่าเป็นการทำให้ขาดความเป็นเอกภาพ (*disagreeing*) ของคะแนนเสียงที่แตกออกไป นั่นหมายความว่าผู้ลงคะแนนได้กระทำการเลือกเพื่อที่จะเห็นด้วยกับการแบ่งแยกออกไปและเลือกกระหว่างสองข้าง และเป็นการยอมรับว่าคนส่วนหนึ่งของเมืองจะได้รับชัยชนะเหนือส่วนอื่น ซึ่งเรียกชัยชนะนี้ว่า “หลักเสียงข้างมาก” (*principle of majority*) ที่จำกัดส่วนไม่พึงประสงค์ออกไปและทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างมีความชัดเจนขึ้น ถึงแม้ว่ากรีกจะเรียกการลงคะแนนว่า *diaphora* แต่นักคิดกรีกบางคนไม่เต็มใจที่จะยอมรับหลักเสียงข้างมากว่าเป็นชัยชนะ (*nike*) หรือเป็นสิ่งที่สิ้นสุดเด็ดขาด (*kratos*) ที่ชอบธรรม ตัวอย่างหลังการลงคะแนนในเมือง Cretan ยุค Archaic (800-480 ปีก่อนคริสตกาล) แสดงให้เห็นความวุ่นวายและความรุนแรงที่เกิดขึ้น เมื่อการตัดสินคดีได้รับชัยชนะโดยกลุ่มที่จัดตั้งมวลชนมากที่สุด ทำให้ชัยชนะคือการคว่ำอีกฝ่ายลงได้ แต่ไม่ว่าจะเป็นชัยชนะในที่ประชุมหรือในสงครามกลางเมืองก็ไม่สามารถเป็น “ชัยชนะที่ดังาม” ได้ เพราะหลังจากลงคะแนนส่งผลให้เกิดสงครามกลางเมืองซึ่งเลือดสาดเป็นหนึ่งในสิ่งทั่วไปมากที่สุดที่มีร่วมกันในการลงโทษของเมืองโบราณ ดังที่ดีโมคริตัส (Democritus) นักปรัชญากรีกอธิบายถึงสถานการณ์เหล่านี้ว่า “สงครามกลางเมืองเป็นสิ่งอันตรายต่อทั้งสองกลุ่ม สำหรับทั้งผู้มีชัยและผู้พ่ายแพ้ การทำลายล้างมีเหมือนกัน” เพราะว่าคณะพลเมืองต่างเผชิญหน้ากับอีกฝ่ายซึ่งกันและกันเมื่อชัยชนะของฝ่ายหนึ่งสร้างความรบกวนจิตใจให้อีกฝ่าย แม้ว่าจะได้รับชัยชนะมาอย่างสงบในที่ประชุมเพราะการแบ่งเป็นสองขั้ว หรือ “*stasis*” ในภาษากรีกยังมีความหมายถึงกลุ่มหัวรุนแรง และการจลาจลที่เกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน ด้วยเหตุนี้กรีกจึงยอมรับว่าเมื่อใดก็ตามที่ผู้ลงคะแนนถูกแบ่งเท่าๆกัน มันก็จะเป็นความเลวร้ายของทั้งสองความเห็นที่ยืนอยู่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นกรีกจึงไฝฝืนให้ที่ประชุม (*assembly*) มีมติเป็นเอกฉันท์ที่ทำให้เกิดการตัดสินใจทั่วๆไปด้วยตัวเลือกเดียว เป็นตัวเลือกและการตัดสินใจเดียวที่ดีที่สุดอย่างไม่มีข้อสงสัยใดๆ

(Loraux, 2002: 100-101)

แต่กระนั้นก็ตามนักทฤษฎีการเมืองชาวเยอรมันอย่างฮานนาห์ อเรนด์ท์ (Hannah Arendt) ได้ตระหนักถึงความขัดแย้งของการเมือง (*agonistic perception of politics*) จึงใช้วิธีปฏิบัติทางการเมืองแบบโบราณเป็นต้นแบบของสิ่งที่การเมืองควรจะเป็นและโจมตีวิธีคิดที่นำการเมืองเป็นเครื่องมือไปสู่เป้าหมายอย่างอื่นๆ (Vlassopoulos, 2009: 113) เพราะสำหรับอเรนด์ท์แล้วการเมืองของ “ความขัดแย้ง” ไม่จำเป็นต้องนำไปสู่ “ความรุนแรง” เสมอไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่สาธารณะอย่างอะกอร่า ซึ่งอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ของพลเมือง (ทั้งในทางบวกและในทางลบ) เป็นกลไกพื้นฐานในการขับเคลื่อนประชาธิปไตยแบบเอเธนส์ เนื่องจากอะกอร่าเป็นพื้นที่ซึ่งพลเมืองปรึกษาหารือและทำการพิจารณาประเด็นสาธารณะ ที่ซึ่งพลเมืองได้ความเป็นสาธารณะมาด้วยตัวเอง ได้มาซึ่งเกียรติยศและชื่อเสียงเพื่อความตายและคำพูดของเขา ปริณทลสาธารณะจึงมีลักษณะของความเสมอภาคของพลเมืองอย่างสมบูรณ์ (Arendt, 1962: 31) ภายในปริณทลนี้เป็นความสัมพันธ์ทางการเมืองจะคอยกำกับแบบแผนให้เกิดการพูดและการชักจูงใจ ไม่ว่าจะเป็นใน “*assembly*” หรือ “*agora*” ก็ตามพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบกรีกจะแลกเปลี่ยนเพื่อที่จะถกเถียงและชักจูงใจ และเพื่อที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

ในสถานการณ์และสาระสำคัญที่ค้ำึงถึงร่วมกัน สาระสำคัญในความคิดของอเรนดท์ต่อการเมืองของชาวเอเธนส์จึงถือเป็นการเมืองของการพูดคุยในที่สาธารณะอย่างไม่หยุดหย่อน (Arendt, 1968: 51-52) ยิ่งไปกว่านั้น อเรนดท์ไปไกลถึงขนาดอ้างว่าเป็นความเข้าใจที่มีต่อ "การเมือง" ของคนกรีกเอง เพราะ "ความหมายในทางการเมืองที่จะอยู่ใน *"polis"* นั้นคือทุกสิ่งล้วนถูกตัดสินด้วยคำพูดและการชักจูงใจ แต่ไม่ใช่ด้วยกำลังและความรุนแรง...(มันเป็น)วิถีชีวิตอยู่ในการพูดและการพูดเท่าที่เข้าที่และเป็นสถานที่ซึ่งศูนย์กลางแห่งความสนใจของพลเมืองทั้งหมดอยู่ที่การพูดจากซึ่งกันและกัน" (Arendt, 1958: 26-27) การเมืองของการพูดคุยทำให้ตระหนักถึงสถานะพื้นฐานของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันจำนวนมากว่าการพูดจาปรึกษาหารืออย่างเสมอภาคในการให้ความคิดเห็นต่อมุมมองของปัจเจกบุคคลในโลกสามัญ ในการแสดงออกความคิดเห็นของเรา (หรือ *doxa*) เราก็จะให้รูปแบบในการพูดของสิ่งที่ปรากฏต่อเรา (*dokei moi* สำหรับฉันมันดูเหมือนว่า) (Arendt, 1990: 80) การเมืองของการโต้เถียงและการชักจูงใจจึงเป็นสิ่งที่สร้างแสงสว่างอันเจิดจ้าของปริณิณทลสาธารณะ ที่เชื่อมโยงการกระทำและความคิดโดยผ่านการพูดอย่างมีเหตุผล (*logos*) เอกภาพของความคิดและการกระทำแรกเริ่มใน *"logos"* นั้นขึ้นอยู่กับกรอบมให้ความรู้พลเมืองอย่างมีจิตสำนึก ผู้ที่ไม่เพียงแต่พูดกับคนอื่นในอะกอร่าเท่านั้น แต่เป็นผู้ที่ "หยุดและคิด" ผู้ที่สามารถชะลอคนอื่นลงจากความหยานอยากได้เกียรติยศในเอเธนส์ที่ไร้ปราณี (Villa, 1998: 147-172)

ความไร้ปราณีต่อนักปรัชญา และการเมืองของ "Agora"

การเปลี่ยนแปลงจากสังคมโบราณสู่สังคมอารยธรรมของตะวันตกนั้นถือว่าการเกิดขึ้นของอารยธรรมกรีกโบราณเป็นตัวอย่างที่สำคัญที่สุดของการเปลี่ยนผ่านไปสู่สังคมที่รู้หนังสือ (*literate societies*) ดังนั้นรากฐานแกนกลางของทั้งระบบการเขียนและลักษณะสถาบันทางวัฒนธรรมของสังคมตะวันตกทั้งหมดล้วนรับมาจากกรีก การค้นหาความแตกต่างทางความคิดของพัฒนาการเริ่มแรกของความคิดตะวันตกจึงต้องย้อนกลับไปสู่วัตถุกรรมของนักปรัชญายุคก่อนโสกราตีสสมัยศตวรรษที่ 6 ก่อนคริสตกาล และดูเหมือนว่าจุดเปลี่ยนที่สำคัญของการปฏิวัติทางภูมิปัญญาจะเป็นผลมาจากการเปลี่ยนจากความคิดแบบเทพปกรณัม (*mythical modes of thought*) ไปสู่ความคิดแบบประจักษ์นิยมเชิงตรรกะ (*logico-empirical modes of thought*) หรือเป็นการทำความคิดที่ไม่เป็นปรัชญาให้เป็นปรัชญา (Goody and Watt, 1968: 42-44) สำหรับโสกราตีส (Socrates) ผู้ซึ่งได้ชื่อว่า "...เป็นคนแรกที่นำปรัชญาลงมาจากสวรรค์ วางไว้ในเมือง นำเข้าไปสู่ครอบครัว ใช้ตรวจสอบชีวิตและคุณธรรม รวมถึงความดีและความชั่ว" (Cicero, 1888: Book V; §4, 166) การพูดในอะกอร่าอาจจะเป็นวาทะปลุกใจที่รุนแรง หรือ เรื่องซุบซิบนินทา หรือ การสืบสาวทางปรัชญา หรือการเจรจาที่รุนแรง แต่มันก็เป็นคุณลักษณะอย่างหนึ่งที่เป็นภาพสะท้อนวัฒนธรรมกรีกโบราณ ดังนั้นในอะกอร่านั้นโสกราตีสจึงโดดเด่นหาตัวจับยากในหมู่พ่อค้าปากตลาดชาวกรีกด้วยกัน ซึ่งสามารถพบได้เป็นส่วนใหญ่ในงาน *"Apology"* ซึ่งเป็นบันทึกบทสนทนาของโสกราตีสที่ไ้กล่าวได้คดีในศาลนั้นกล่าวว่า "ถ้าท่านได้ยินข้าพเจ้าทำการแก้ต่างถ้อยคำที่โดยปกติแล้วข้าพเจ้าใช้พูดในตลาด (*agora*) ข้างโตะ (bank) ที่ท่านหลายคนเคยได้ยิน และในที่อื่นใดก็ตาม ก็อย่าได้ประหลาดใจหรือร้องไห้อวยด้วยเหตุผลข้อนี้เลย" (Plato, 1959, *Apology*; 17c: 45) แต่สำหรับ

โสกราตีสแล้วเงินทองไม่มีค่ามากเท่ากับความรู้ เพราะสำหรับเขาแล้ว “ชีวิตที่ไม่มีการตรวจสอบไม่มีค่าควรแก่การดำรงอยู่” (Plato, 1959, Apology; 38a: 72)

กระนั้นก็ตามนักปรัชญาการเมืองชาวอเมริกันอย่างไมเคิล วอลเซอร์ (Michael Walzer) กลับชี้ให้เห็นจุดยืนของนักปรัชญาในสังคมประชาธิปไตย ความตึงเครียดระหว่างความเห็น (opinion) และความจริง (truth) เหตุผลและเจตจำนง คุณค่าและความพึงพอใจ นั่นคือความเป็นหนึ่งเดียวและความหลากหลาย เพราะนักปรัชญามักกล่าวอ้างโดยใช้อำนาจบางอย่างในข้อสรุปของเขา ส่วนประชาชนมักอ้างอำนาจในรูปแบบที่แตกต่างกันในการกำหนดเลือกตัดสินใจ ซึ่งถือเป็นความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญาและประชาธิปไตย โดยวอลเซอร์เริ่มต้นจากการอ้างประโยชน์ของนักปรัชญาชาวออสเตรียอย่างลุดวิก วิตเกินสไตน์ (Ludwig Wittgenstein) ที่เขียนว่า “นักปรัชญาไม่ได้เป็นพลเมืองของชุมชนทางความคิดใด ๆ นั่นคือสิ่งที่ทำให้เขาเป็นนักปรัชญา” (Wittgenstein, 1970: 455 อ้างใน Walzer, 2007: 1-2) ข้อเสนอของวิตเกินสไตน์จึงเป็นมากกว่าการแยกตัวเองในแบบธรรมดา เพราะสำหรับวิตเกินสไตน์แล้วเป็นข้อเสนอให้ถอนตัวอย่างสุดขีด เนื่องจากนักปรัชญาอยู่และต้องอยู่เป็นคนนอกซึ่งยืนห่างออกมาอย่างเป็นระบบในทางความคิด นอกจากนั้นแล้วการกล่าวถึงชุมชนใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นรัฐรูปแบบต่างๆหรือเป็นชุมชนทางความคิดย่อมถือเป็นชุมชนซึ่งนักปรัชญาไม่ได้เป็นพลเมืองที่สำคัญที่สุด แต่หากเขาเป็นนักปรัชญาการเมืองแล้วรัฐจึงกลายเป็นรูปแบบของชุมชนสูงสุดที่เขาจะต้องถอนตัวออกมาไม่ใช่เพียงในทางกายภาพเท่านั้น แต่จะต้องถอนตัวออกมาในทางปัญญาบนมุมมองทางศีลธรรมอีกด้วย

สำหรับวอลเซอร์ เขาได้อธิบายรูปแบบการถอนตัวทางการเมืองของวีรชนผู้กล้าทางปรัชญา (philosophical heroic) ที่ทั้งคิดและวิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง และทำให้ความคิดนามธรรมทางปรัชญากลายเป็นรูปธรรมในโลกแห่งความเป็นจริง ซึ่งตัวนักปรัชญามีส่วนร่วมเข้าไปเกี่ยวข้องในการเปลี่ยนไปสู่สังคมอุดมคตินั้นด้วย แต่สิ่งที่สร้างความทะนงตัวให้กับวีรชนเหล่านี้ได้คือการถอนตัวออกมาอย่างหลวมๆ จากสายสัมพันธ์ของชุมชน หรืออย่างน้อยที่สุดการบรรลุผลสำเร็จทางปรัชญาที่สำคัญหลายครั้งมีจุดเริ่มต้นจากการถอนตัว ซึ่งนักปรัชญาถอดตัวเองออกจากชุมชนทางความคิดเพื่อที่จะค้นพบมันใหม่อีกครั้งหนึ่ง (ทั้งในทางปัญญาและต่อมาคือในทางรูปธรรมด้วย) เพื่อที่ความคิดจะได้มีผลที่ติดตามมา แต่เพราะว่าทุกชุมชนทางความคิดถือเป็นชุมชนทางรูปธรรมด้วย (เฉพาะในขอบเขตของวีรชนทางปรัชญา) นักปรัชญาจึงถอนตัวและกลับเข้าไปใหม่ คำอธิบายของวอลเซอร์จึงแสดงให้เห็นว่าความเข้าใจของพวกนักปรัชญาเหล่านั้นนำมาซึ่งลำดับชั้น (hierarchy) และการควบคุมไปสู่การเมือง แทนที่จะเป็นการเมืองของการแข่งขันซึ่งมีการแลกเปลี่ยนข้อถกเถียงอย่างมีประสิทธิภาพ

โสกราตีสติดต่อกับพลเมืองของเขาไม่น้อยไปกว่ากับเทพเจ้าของเขา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นคนเก่งของเขา ที่ที่ชาวเอเธนส์คนอื่นๆกระทำทางการเมืองเพื่อที่จะเป็นการอุทิศตัวที่แท้จริงสำหรับเสรีชน แต่โสกราตีสกลับหลีกเลี่ยงตำแหน่งทางการเมืองเป็นส่วนใหญ่และมักจะใช้ความสามารถของเขาในการชักจูงใจคนบนฐานตัวต่อตัวเสียมากกว่า อย่างไรก็ตามเขาก็เคยรับใช้สภาสูง “Boule” (Council of Five Hundred) ซึ่งทำหน้าที่เตรียมกฎหมายสำหรับ “Assembly” และในแต่ละ 500 คนที่ถูกเลือกโดยการจับฉลากไม่เพียงแต่มีตำแหน่งเป็นสมาชิกเท่านั้น แต่ยังต้องรับผิดชอบในตำแหน่งนั้นด้วย ระหว่างที่

โสกราตีสอยู่ใน “Boule” (406-405 BC) การสูญเสียเรือและผู้คนครั้งใหญ่หลังชัยชนะในยุทธนาวีที่อาร์กินูเซ (Battle of Arginusae) สร้างความโกรธแค้นแก่ชาวเอเธนส์ที่พร้อมจะกล่าวโทษนายพลทั้งกลุ่มรวมๆ แทนที่จะแยกกันอย่างไม่เป็นธรรม “ในขณะนั้นข้าพเจ้าเป็นสมาชิกเพียงคนเดียว ที่คัดค้านการกระทำใดๆ ก็ตามที่ขัดต่อกฎหมาย” (Plato, 1959, Apology; 32b: 64) นั้นหมายความว่าโสกราตีสแก้ปัญหาด้วยการกระทำอย่างเป็นส่วนตัวมากกว่าอาศัยการเมือง ดังเห็นได้ในประโยคที่ว่า “ท่านคิดหรือว่าข้าพเจ้าจะอยู่รอดมาได้หลายปี ถ้าข้าพเจ้ามีตำแหน่งทางการเมืองและกระทำการสนับสนุนในสิ่งที่คนดีๆ เขาทำกัน” (Plato, 1959, Apology; 32e: 65) ยิ่งไปกว่านั้นประสบการณ์ชีวิตสาธารณะของโสกราตีสภายใต้การปกครองแบบคณาธิปไตยของสามสิบทรราชย์ (Thirty Tyrants) ทำให้เขาหมดความศรัทธาเหมือนเช่นในสมัยประชาธิปไตย เมื่อคณะสามสิบทรราชย์เรียกโสกราตีสและพลเมืองอีกสี่คนมาหาที่ประชุม และสั่งให้นำตัวลีออน (Leon) ชาวซาลามิเนียนไปประหาร คนสี่คนนั้นไปตามหาลีออน แต่โสกราตีส กลับบ้านไปเฉยๆ ดังนั้นจึงเป็นการขัดขวางความพยายามของคณาธิปไตยในการที่เขาจะเข้าไปมีส่วนร่วมกับอาชญากรรมนั้น แต่ในท้ายสุดโสกราตีสก็ไม่ถูกลงโทษใดๆ เพราะ “...บางที่ข้าพเจ้าก็คงถูกประหารเพราะการกระทำดังกล่าวไปแล้ว ถ้าหากว่ารัฐบาลมิได้ถูกโค่นล้มไปอย่างรวดเร็ว” (Plato, 1959, Apology; 32cd: 65)

ในความหมายแบบนี้ในการปกครองที่เป็นเผด็จการ คุณลักษณะที่จำเป็นของนักปรัชญาจึงหมายถึงความเผด็จการยิ่งกว่าระบอบการปกครองที่เป็นเผด็จการ หรืออย่างน้อยที่สุดความข้องเกี่ยวและผูกค้ำสมาคมกับนักปรัชญาจึงเป็นไปไม่ได้สำหรับใครก็ตามที่มุ่งมั่นจะค้นหาความจริง (the truth) (Walzer, 2007: 2) เพราะท้ายที่สุดแล้วพลเมืองก็ฆ่าโสกราตีส ด้วยเหตุนี้เขาจึงไม่สามารถไปมีส่วนร่วมกับการเมืองของนครรัฐที่ซุซระและล้มลุกคลุกคลานได้แต่เขาสามารถจะเป็นได้เพียงผู้ก่อตั้งหรือผู้บัญญัติกฎหมาย หรือเป็นเพียงผู้ให้คำปรึกษาต่อบุคคลสำคัญทางการเมืองเท่านั้น การปรึกษาหารือในอะกอราสำหรับนักปรัชญาจึงเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้สำหรับการค้นหาความจริง เพราะว่าความจริงที่เขารู้หรือที่เขาอ้างว่ารู้นั้นมีลักษณะเป็นหนึ่งเดียว ด้วยเหตุนี้ “รากฐานทางปรัชญาคือกิจกรรมแบบเผด็จการอำนาจนิยม” (philosophical founding is a authoritarian business) (Walzer, 2007: 3) กระนั้นก็ตามแม้โสกราตีสจะมีสิทธิในฐานะพลเมืองของเอเธนส์ แต่ความเป็นสากลของ “สิทธิ” จะสามารถเป็นสิ่งที่สมบูรณ์ได้เพียงในขอบเขตทางปรัชญาเท่านั้น และขอบเขตจะต้องอยู่นอกเหนือชุมชนเฉพาะทั้งหลาย แต่ความสมบูรณ์ทางปรัชญา (Philosophical validation) และการให้อำนาจทางการเมือง (political authorization) เป็นสองสิ่งที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง เพราะด้านหนึ่งกระบวนการใช้อำนาจ (authorization) เป็นงานของพลเมืองที่ควบคุมตัวพวกเขาในหมู่พวกเขาเอง แต่ในอีกด้านหนึ่งความเป็นสิ่งสมบูรณ์เป็นงานของนักปรัชญาที่ให้เหตุผลเพียงลำพังในโลกที่เขาอยู่เพียงลำพัง การอยู่ร่วมกันของการเมืองแบบประชาธิปไตยจะไม่มีสิทธิเรียกร้องอะไรในขอบเขตทางปรัชญาและในทางตรงกันข้ามปรัชญาก็ไม่มีสิทธิพิเศษในชุมชนทางการเมือง เพราะสำหรับวอลเซอร์แล้วในโลกแห่งความคิดเห็น (In the world of opinion) “ความจริง” ย่อมเป็นอีกหนึ่งความคิดเห็น และนักปรัชญาก็เป็นเพียงผู้คิด สร้างเสนออีกหนึ่งความคิดเห็นเท่านั้น (Walzer, 2007: 19)

บทสรุป

การเดินทางศึกษาความคิดและประวัติศาสตร์ของ “อะกอร่า” เป็นภาพสะท้อนถึงมิติที่หลากหลายในการสร้างสังคมการเมืองของกรีกโบราณ ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะที่ได้นำเอาผู้คนที่หลากหลายมาปฏิสัมพันธ์กัน หรือกล่าวได้ว่าอะกอร่าเป็นพื้นฐานของการสร้างสังคมการเมือง (political society) ที่มีได้แยกออกจากประชาสังคม (civil society) อย่างความเข้าใจของสังคมสมัยใหม่ การปฏิรูปอะกอร่าที่เกิดขึ้นช่วง 508-491 ปีก่อนคริสตกาล เพื่อขับไล่ผู้ปกครองเผด็จการได้นำมาซึ่งการเปลี่ยนการปกครองอันแปรไปสู่การปกครองรูปแบบใหม่ ภายใต้การปกครองของคนจำนวนมาก (democracy) แต่กระนั้นก็ตามความขัดแย้งที่ดำรงอยู่ในคุณลักษณะของอะกอร่า (agonistic character) กลับถือเป็นวิถีชีวิตที่คนกรีกโบราณไม่สามารถปฏิเสธได้ การปฏิเสธข้อถกเถียงที่เป็นความขัดแย้งจึงหมายถึงการปฏิเสธอะกอร่า และในเมื่ออะกอร่าคือรากฐานของสังคมการเมืองแล้ว การปฏิเสธอะกอร่าจึงหมายถึงการปฏิเสธโพลิส (polis) ด้วยเช่นเดียวกัน จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่นักปรัชญานำปรัชญาลงมาจากสวรรค์อย่าง โสกราตีสจะเสียชีวิตด้วยการตัดสินของพลเมืองร่วมชาติ ด้วยเหตุที่นักปรัชญาใช้อะกอร่าเป็นพื้นที่สำหรับแสวงหาความจริงซึ่งดำรงอยู่อย่างหลากหลาย เพื่อลดทอนบรรดาความจริงอื่นๆ ให้เป็นความจริง และราคาที่นักปรัชญาต้องจ่ายกับการแสวงหาความจริงก็คือความตายอย่างกรณีของโสกราตีส หรือน้อยที่สุดก็ต้องเพิกถอนตัวเองออกจากความเป็นสมาชิกของชุมชนทางการเมือง ถึงที่สุดแล้วเมื่ออะกอร่าเป็นพื้นฐานการเมืองของความขัดแย้ง และนั่นก็ทำให้การเมืองในขอบเขตของอะกอร่าเริ่มต้นขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง

บรรณานุกรม

- Arendt, Hannah. The Human Condition. Chicago: University of Chicago Press, 1958.
- _____. On Revolution. New York: Penguin. 1962.
- _____. Between Past and Future. New York: Penguin Books. 1968.
- _____. "Philosophy and Politics." *Social Research* 57,1 (1990): 73-103.
- Aristotle. Aristotle's Politics. Translated by Benjamin Jowett. London: Oxford University Press, 1916.
- _____. The Athenian Constitution; The Eudemian Ethics; On Virtues and Vices. Translated by H. Rackham. London: Heinemann; Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1935.
- Camp, John McK. The Athenian Agora: Excavations in the Heart of Classical Athens. London: Thames and Hudson, 1986.
- Cicero, Marcus Tullius. Cicero's Tusculan Disputations: also Treatises on the Nature of the Gods, and On the Commonwealth. Translated by C. D. Yonge. New York: Harper & Brothers, 1888.

- Detienne, Marcel.. The Master of Truth in Archaic Greece. Translated by Janet Lloyd and Pierre Vidal-Naquet (trs.). New York: Zone Books, 1999.
- Goody, Jack and Ian Watt. “The Consequence of Literacy.” In Literacy in Traditional Societies, pp. 27-68. Edited by Jack Goody. Cambridge: Cambridge University Press, 1968.
- Hooper, Finley Allison. Greek Realities: Life and Thought in Ancient Greece. New York: Scribner, 1967.
- Kitto, H. D. F. The Greeks. Harmondsworth: Penguin Books, 1991.
- Lang, Mabel. Socretes in the Agora. Volume XVII edition. Princeton, New Jersey: American School of Classical Studies, 1978.
- Lang, Mabel and John McK. Camp II. . The Athenian Citizen: Democracy in the Athenian Agora, Revised ed.. Princeton, New Jersey: American School of Classical Studies at Athens, 2004.
- Loraux, Nicole. The Divided City: On Memory and Forgetting in Ancient Athens. Translated by Corinne Pache and Jeff Fort. New York: Zone Books, 2002.
- Ober, Josiah. Athenian Legacies: Essays on the Politics of Going on Together. Princeton: Princeton University Press, 2007.
- _____. Democracy and Knowledge: Innovation and Learning in Classical Athens. Princeton: Princeton University Press, 2008.
- Ophir, Adi. Plato’s Invisible Cities: Discourse and Power in the Republic. London: Routledge, 1991.
- Plato. The Last Days of Socrates: Euthyphro, the Apology, Crito, Phaedo. Translated by Hugh Tredennick. Harmondsworth: Penguin Books, 1959.
- _____. The Republic of Plato. Translated by Allan Bloom. 2nd ed.. New York: BasicBook, 1991.
- Powell, Anton. Athens and Sparta: Constructing Greek Political and Social History from 478 B.C. 2nd ed.. London: Routledge, 2001.
- Rhodes, P. J.. The Greek City State: A Sourcebook. Cambridge (U.K.): Cambridge University Press, 2007.
- Rousseau, Jean-Jacques. The Social Contract. Translated by Maurice Cranston. London: Penguin Books, c1968.
- Rundell, Michael (ed.). Macmillan Essential Dictionary for Learners of English. Oxford: Macmillan Education, 2003.

- Thompson, Homer A. and R.E. Wycherley. The Agora of Athens: The History, Shape, and Use of an Ancient City Center. Princeton, New Jersey: American School of Classical Studies at Athens, 1972.
- Villa, Dana R. "The Philosopher versus the Citizen: Arendt, Strauss, and Socrates." Political Theory 26,1 (1998): 147-172.
- _____. (ed.). The Cambridge Companion to Hannah Arendt. New York: Cambridge University Press, 2001.
- Vlassopoulos, Kostas. Politics: Antiquity and Its Legacy. Oxford: Oxford University Press, 2009.
- Walzer, Michael. "Philosophy and Democracy." In Thinking Politically: Essays in Political Theory, pp. 1-21. Edited by David Miller. New Haven: Yale University Press, 2007.
- Willis, F. Roy. Western Civilization: An Urban Perspective, Volume I. Lexington, Mass.: D.C. Heath and Company, 1973.